

Secunda, ejusmodi dependentiam solum nasci ratione, fore ut etiam impediatur intellectus, ex subordinatione potentiarum animae, ratione cuius naturalem connexionem habent talem, ut operante una potentia circa aliquod objectum operantur et aliæ, quæ idem objectum natæ sunt attingere. Sed nec ratio hæc videtur satisfacere. Primo, quia principii petitione quodammodo laborat: nam hujus ordinis et connexionis causam quærimus. Secundo, quia hinc, ut plurimum haberi posset, intellectum operantem excitare phantasiam, ut cum ipso simul operetur, non tamen haberi, quod in sua ipsius operatione pendeat intellectus a phantasia, ut experimur: neque item ratio redditur cur læsio unius redundet in alterum. Quapropter illa occurrit commodior et evidenter ratio, quod dependentia, de qua tractamus, proveniat ex imperfectione status, in quo intellectus non recipit species, nisi dum actu phantasia operatur, et ambæ potentiae in eadem anima radicantur, sibique proinde mutuo deserviunt, atque etiam sunt impedimento. Unde quando phantasia lœditur et insanit, secum trahit intellectum et animæ attentionem, qua solum ratione læsio in intellectum, utpote incorruptibilem, redundare potuit: perfectio quoque imaginationis prodesse potest intellectui, quia quanto melius imaginativa apprehendit: eo meliores species imprimuntur intellectui: sed et intellectus ipse operando movet, ac secum trahit imaginationem. Hinc ergo oritur inter potentias has tam naturalis concomitantia quæ essentialis non est, sed ex actuali operatione proveniens, siquidem in anima separata, aut post corporum resurrectionem necessaria dependentia intellectus a phantasia nulla erit.

5. *Ad primum in num. 1. — Ad secundum. — Ad tertium.* — Ad primum argumentum in principio factum respondetur intellectum in actu primo constitutum non indigere motore extrinseco ad operandum, propter conjunctiōnem tamen cum corpore, habere naturalem concomitantiam cum corporea potentia. Ad secundum, quando intellectus versatur circa spiritualia, imaginatio negotiatur circa ea, ex quibus semper intelligit, aut quæ formaliter repræsentantur in phantasmate, aut quæ ex illo modo, aliquo deduci possunt. Ita S. Thomas supra, Philoponus quoque 3, de Anima, ad text. 21, notat divina intelligentibus concurrere imaginationem typos et figuræ opponentem: quod certe sonant verba Dionysii superius adducta. Ad tertium die, si sensus externi simul et interni impedianter a sua ope-

ratione, quemadmodum contingit in dormientibus, si tamen sensus externi ligentur non propter imaginatrix impedimentum, sed ob vehementem attentionem illius ad rem disparatam, tunc intellectum minime impeditum iri, sive in extasi contingere.

6. *Instantia diluitur.* — Urgebis. Intellectus dormientis aptior est ad recipiendas impressiones specierum a substantiis separatis, ac revelationes etiam divinas, ut S. Thomas tradit 2, contra Gentes, cap. 81, et sacra Scriptura confirmat, communiter docens revelationes insomniis factas fuisse Prophetis, et tamen tunc ligata est phantasia: non ergo inter utramque potentiam semper intercedit concomitantia. Occurrentum esse quidem in somno intellectum aptiorem ad recipiendas species a Deo: tum propter quietem majorem: tum ne illa impressio specierum referatur ad ea, quæ exteriori sentiuntur, vel proprio discursu tribuantur, quod idem D. Thomas 2, 2, quæst. 173, art. 3, et de Verit., quæst. 12, art. 3, ad 1, explicuit: esse tamen minus aptum ad feren-dum judicium de rebus revelatis, quia inter dormiendum liberum usum rationis de lege ordinaria non habemus, sicut idem doctor, 4 part., quæst. 84, art. 3, ad 2, notavit.

CAPUT VIII.

QUID SIT INTELLECTUS AGENS ET POSSIBILIS.

1. *Vide l. 2, de Angelis a n. 14.* — Diximus de objectis et actibus intellectus agentis et possibilis, dicendum superest de ipsis potentiis. Et quoniam una sine altera perfecte non cognoscitur, de utraque breviter agendum. Est ergo in parte intellectiva animæ nostræ duplex productio, nempe speciei et actus, duplex receptio correspondens, utraque vero debet fieri ab spirituali virtute, et in potentia spirituali, ut ex dictis patet. Est autem potentia eadem receptiva speciei, productivaque actus intelligendi, quæ intellectus possibilis vocatur, quia ex natura sua est potentia, ut speciebus rerum omnium informetur, et per eas intelligat: at vero virtus productiva specierum, quia recipiendi unus non habet, sed tantum agendi, ideo ab actione denominatur agens, diciturque intellectus, non quia intelligat: cum solum producat species, quæ productio intellectus non est (objectum enim sensibile species quoque producit, nec tamen sentit), sed quia res intelligibles reddit.

2. *Differentia duplex inter intellectum possibilem et agentem.* — Hinc porro duas colliguntur differentiae inter has potentias. Prima, quod altera sit cognoscitiva, altera minime. Secunda, quod actio intellectus possibilis vitalis sit, atque immanens, cum sit actio cognoscendi: at intellectus agentis operatio ex se, et ex propriis non item: productio quippe speciei ex suo genere posset a re non vivente fieri, ut proxime de objecto sensibili diximus. Actio ergo intellectus possibilis ex propriis vendicat esse a principio intrinseco activo: non vero intellectus agentis actio: et hinc est, quod actio intellectus possibilis de se sit immanens, actio vero agentis ex modo suo transiens esse queat: constat ergo ratio et diversitas utriusque potentiae, saltem quantum ad quid nominis. Ad explicandum autem quid rei earum, alia dubia sunt enodanda.

3. *Primum dubium in praesenti capite quid sit uterque intellectum.* — *Externorum philosophorum varia placita.* — Primum est: an uterque istorum intellectum sit vera animæ potentia? In qua re Græci fere omnes hallucinati sunt, ponentes intellectum agentem et possibilis esse substantias separatas, concedentesque animæ nostræ tantum cogitativam, quam intellectum passivum vocant. Ita Theophrastus et Themistius, lib. 3, de Anima, Alexander autem, lib. 2, inquit intellectum agentem esse Deum ipsum, ac quod saltem sit substantia aliqua ex separatis, putarunt Arabes, Avempace, et quos refert Albertus 3, de Anima, tract. 2, cap. 4, Averroes 3, de Anim., text. 5 et 20, et 12 Metaphysicæ, text. 17, Avicenna, quoque 9 Metaphysicæ, cap. 4, credit intelligentiam ultimam, quæ præsidet sphæræ actiorum et passivorum esse intelligentiam agentem, quæ gubernat animas nostras, et 6, Natural., p. 5, c. 5 et 6, addit species intelligibles esse in ea ipsa intelligentia, ex illaque derivari in easdem animas. Huic sententiae favere videtur Aristoteles 3, de Anima, textu 19 et 20, ubi de intellectu agente ait, quod passione vacat, ac separabilis est, cum sit substantia actus: et infra ait: *Non quandoque intelligit, quandoque vero non intelligit, separatus vero, id est, atque id solum est immortale*, etc. Et Alexander ex mente Aristotelis ipsius probat intellectum agentem, Deum esse, cum doceat intellectum agentem omnia facere, quod solius Dei est.

5. *Instatur Aristotelis ratio.* — *Sustinetur tamen.* — *Dictum etiam est in disp. 150, Metaphysicæ, sect. 1, n. 17.* — At dices, illa ratione conclidi non valet, intellectum agentem esse potentiam animæ, sed esse tantum virtutem quamdam necessariam, ideoque a natura provisam pro illa ipsius actione, quemadmodum sensus etiam indigent virtute movente, quæ tamen potentia animæ non est, sed externum sensibile: cœlum quoque indiget movente aliquo, qui tamen potentia cœlo interna dici non potest. Respondet vero Aristotelis rationem concludere propriam animæ potentiam

4. *Improbatur.* — *Ratio ex Aristotele.* — *Confirmatio prima.* — *Confirmatio secunda.* — At enim, quod ad intellectum possibilem ar-

ex illo principio in philosophia manifesto. *Naturam perfectam ab intrinseco habere cuncta necessaria ad suas actiones exercendas*, quod plane instantiam non habet: adducta vero ad rem non faciunt: coelum enim non indiget motu ad propriam actionem et perfectionem, ut etiam diximus in lib. de Cœlo, q. 8. Quod si indigeret, argumentum certe concluderet motum illius a virtute intrinseca proficisci, ut etiam ibi diximus: sensus porro externus cum proprium objectum sibi proportionatum vendicit, non eget activa vi specierum, neque objectum ipsum censendum est extrinsecum agens, sed potius maxime connaturale potentiae cognoscitivæ, unde si possibilis intellectus objectum sibi proportionatum sortiretur, non egeret plane intellectu agente: atque hinc etiam concludi potest hanc esse Aristotelis mentem, cum credendum non sit plus illum sua ratione confidere, quam intenderit: quod patet etiam ex ipsis verbis, quæ scite notavit Philoponus primo, quia postquam docuit in omni natura esse agens et patiens, subdidit in citato, cap. 5, text. 17. *Necesse esse has easdem differentias animae inesse*: aperte igitur significat agentem intellectum in anima residere, atque adeo potentiam illius esse: intelligentia vero separata in anima non existit. Secundo, quia si intellectus agens intelligentia aliqua foret, actu separata esset: Aristoteles vero solum dixit intellectum agentem esse separabilem: non sentit ergo esse intelligentiam: quare cum infra intellectum agentem separatum vocat, intelligit aperte separatum ab organo corporeo, cum sentiat esse potentiam spiritualem, ac minime organicam, cum vero ait esse separabilem, intelligit omnino a corpore per separationem animæ, cui inheret.

6. Enodatur totus Aristotelis textus circa utrumque intellectum.—Verba tamen, quæ de hoc intellectu agente Aristoteles in textu 49, addit, *immixtus est, et impatibilis, cum sit substantia actu ens*, difficillima sunt, et ideo diversimode transferuntur et exponuntur Argyropoli: ergo dicto modo vertit, Philoponus legit, *et affectione vacuus cum substantia sit actu*. Simplicius ita, *ex substantia actio existens*. Itaque duo hi posteriores philosophi exponunt operationem potentiae esse ejus substantiam, cumque intellectus agens potentia sit activa, ideo substantiam ejus dici actionem, hoc vero falsum est, quia in solo Deo ejus operatio est substantia, ut alibi docetur. S. Thomas, quem plerique sequuntur, exponit, *est sub-*

stantia actus, id est, secundum essentiam suam (quæ ibi substantia appellatur) *actus est, seu potentia activa*. Ratio expositionis redditur, quia illis verbis afferatur ab Aristotele causa, cur in illis actibus passione vacet intellectus, nempe quia non concurrit ad intelligendum, ut potentia recipiens, sed ut agens tantummodo: unde substantia eo loco non importat rem de prædicamento illo, sed essentiam, vel entitatem, ut sensus sit, *est substantia actus*, id est, secundum entitatem suam *actus est*. Quæ expositio omnium probabilissima videatur, stante communi illa Argyropoli translatione: possunt vero aliter transferri verba philosophi ut substantia non nominandi, sed gignendi casu legatur, hoc modo, *est substantia actus*, id est, animæ, qui principium agendi confert, videturque id litteræ Graecæ consonum, nam vox Graeca significans substantiam non absolute ponitur, ut solet, in recto, sed ei additur articulus sequentis casus. Verba autem subjecta, nimirum, *non quandoque intelligit, quandoque non intelligit*, referenda non sunt ad intellectum agentem, de eo enim jam docuerat philosophus minime intelligere, eo quod non esset, *omnia fieri*, sed referenda ad scientiam in actu, dixerat enim scientiam in actu posteriore esse scientia in potentia in eodem subjecto, addidit tamen non simpliciter et absolute, pro qua limitatione probanda subdit scientiam in actu, id est, actu scientem semper intelligere: nam licet unus, et idem non semper intelligat, absolute tamen inter habentes scientiam nunquam deest, qui actu intelligat, atque ita simpliciter loquendo non est prior scientia, quam sciendi actus. Sic exponunt in citato loco Philoponus, et S. Thomas, ac rursum de Spiritualibus creaturis 10, ad 3, et de Anima, a. 5, ad 1. Aliam quoque expositionem tradit idem S. Doctor, 1 p., q. 79, a. 4, ad 2, q. 10, de Veritate, a. 8, ad ultimum, quæ tamen non videtur adeo consona litteræ.

7. Ullterior enodatio.—*Phantasia quo sensu appelleatur intellectus patibilis*.—Sunt et alia, quæ Aristoteles in capite subjicit in hæc verba, *Separatus autem, id est, solum quod est, atque id solum est immortale, perpetuumque, qui tamen non recordatur, quia est impassibilis: intellectus autem patibilis corruptitur, sine quo nihil intelligit anima: difficilia valde*. Etenim non constat, quid intelligat per verbum separatus, an ne intellectum agentem, an vero possibilem: unde etiam obscurum est, cui tribuat immortalitatem, cui vero mortalitatem:

videntur ergo interpretanda citata verba in hunc modum. Sola pars animæ, quæ intellectiva et separata manet, immortalis est, sub qua certe parte intellectus agens, atque possibilis comprehenduntur: atque adeo dictio solum partes cæteras animæ excludit, sensitivam scilicet ac vegetativam: prædictaque pars est id, quod est, seu subsistens et per se intelligens, quæ cum superata invenitur, non recordatur, eo scilicet modo quo in corpore: cum non intelligat ministerio phantasie: siquidem ista in separatione animæ corrupitur. Unde non male dicitur intellectus ille patibilis, qui corruptitur, intellectus quidem, quia intellectui ministrat, et non nihil rationis participat, dum rationi subditur, et ab ea dirigitur, ut idem Aristoteles observavit 1, Ethic., c. ult., et l. 6, c. 1, patibilis autem, vel quia proprie pati potest, phantasma impressa, expressaque recipiendo, vel quia ejus operatio non sine passionibus, vel odii exercetur, etc., ut 1, de Anima, textu 66, habetur. Atque ita exponunt Philoponus et S. Thomas. In qua tamen expositione unus restat scrupulus, quia ejusdem vocis æquivocationem admittit in uno contextu: nam in principio capituli intellectus possibilis accipitur pro vera potentia intellectiva et spirituali: in fine autem pro imaginatione, seu phantasia corruptibili et corporea. Occurrentum vero nunquam intellectum spirituale dicunt patibilem, sed absolute intellectum, *qui sit omnia fieri*, postea vero addi vocem patibilis, ad ostendendum, non ibi jam sermonem haberi de priori intellectu, sed de phantasia: quia patet etiam ex adjunctis verbis, *et sine hoc nihil intelligit anima*, quæ otiosa essent, si loqueretur philosophus de potentia vere intellectiva: clarissimum quippe erat sine intellectu neminem posse intelligere: loquitur ergo de phantasia, sine qua etiam nihil intelligimus in hac vita: alia de hac re adduxi, l. 4, c. 11, tractando de spiritualitate, immortalitateque principii intelligendi hominis: sed nunc data expositio videtur potissima.

8. Corollarium triplex ex dictis.—Ex decisione hujus dubii sequitur primo intellectum agentem et possibilem non esse unum eundemque in omnibus hominibus, sed multiplicari pro multiplicatione animalium, de quo etiam superius, citato libro 1, cap. 12, meminimus: nam multiplicata forma, multiplicantur consequenter ejus potentiae. Secundo sequitur intellectum agentem potentiam organicam non esse, sicut de intellectu possibili eodem in lib. cap. 9, ostendimus, sunt nimi-

rum spirituales, quoniam ad actus spirituales immanenter eliciendos ordinantur. Tertio sequitur intellectum agentem ut sic esse tantum potentiam activam: possibilem vero esse passivam simul, atque activam, ut dictum est, lib. 3, cap. 4.

9. *Secundum dubium hujus capituli*.—Dubium deinde secundum est de iisdem intellectibus, an uterque sit lumen: Aristoteles quidem agentem intellectum lumen vocat, idem vero sentiendum de possibili, licet diversa ratione: notandum est enim ex D. Thoma, 1 p., q. 77, art. 1, licet lumen primo sit dictum de materiali hoc, atque tangibili, nomen tamen translatum fuisse ad spiritualia, non metaphysicæ, sed proprie, cum lumen proprie sit quidquid manifestativum est, juxta illud ad Eph. 5: *Omnia, quæ arguuntur, manifestantur a lumine*: manifestatio autem etiam in rebus spiritualibus proprie reperitur. Imprimis ergo intellectus agens lumen dicitur manifestans rem possibili, intellectui nimirum in actu primo, quantum producit in illo species rerum: quo etiam modo dicitur manifestare, seu illustrare phantasma, ut c. 2, hujus libri expositum est, neque alia profecto illuminatio procedit ab intellectu agente, quia neque in phantasmate lumen aliquod producit, neque item medio, cum nullum tale sit, per quod cognitio intellectualis diffundatur: nec vero in intellectu possibili lumen aliud producit, quam species: quia neque ipse possibilis alio indiget, neque illuminatio materialis in rebus spiritualibus fingenda est. Inferes: ergo etiam quodlibet objectum sensibile dici poterit lumen, quantum producendo species sui seipsum sensui manifestat. Illatio quidem in rigore admittenda esset, si usus ferret. Fortasse tamen lumen magis dicitur de his, quæ alia, non quæ seipsa manifestant. Deinde intellectus possibilis lumen quoddam est manifestans veritatem in rebus, et judicium ferens de illis.

10. *Objectio. — Solutio*.—*Intellectus agens quomodo dicatur illuminare prima principia*.—Dices ergo etiam intellectus agens tale aliud lumen erit: is namque intellectus communiter dicitur illuminare prima principia, et ex consequenti conclusione, illis mediantibus. Hinc S. Thomas, in 3, dist. 14, quæst. 3, art. primo, scribit lumen intellectus agentis et intelligibilis in actu efficere, et perficere intellectum possibilem ad cognoscendum: prima etiam parte, q. 97, a. 5, ad 3, ait, cognitionem primorum principiorum esse communem nobis omnibus, quia illius actionis causa, quæ est in-

tellectus agens, omnibus inest, et q. 106, a. 4 : tior est, intellectus vero agens complementum possibili præstat. Atque ita credunt nonnulli Thomistarum, inter quos est Ferrarius 3, de Anima, quæst. 9, quibus patrocinatur D. Thomas, in 2, d. 20, quæst. 2, art. 2, et quæst. 10, de Verit., art. 8. Resolvendum tamen possibilem simpliciter esse nobilorem. Primo, quia ejus actio, nimurum intellectio, nobilissima est, nec talis ulla prodit ab intellectu agente. Secundo per intellectum possibilem est noster animus capax divinæ visionis, in qua beatitudo hominis consistit. Tertio intellectus agens non nisi ut instrumentum quoddam datum est præparandis possibili speciebus. Quarto secundum intellectum possibilem maxime Deo et Angelis assimilatur. Et ipse per se loquendo consequitur naturam substantiæ spiritualis, intellectus vero agens veluti per accidens, ut scilicet defectum objectorum materialium supplet. Est ergo sine dubio intellectus possibilis absolute perfectior, quamquam prout in potentia est, ad species, quas agens producit, vendicit hic non multum excessum, quod plane sufficit instituto Aristotelis, non enim semper agens simpliciter perfectius est paciente, sed qua agens est tantummodo.

12. *Quartum dubium hujus capituli, pars affirmans.* — Quartum dubium est, an hi duo intellectus realiter distinguantur : nam dicta omnia id supponere videntur, certe Aristoteles, ac S. Thomas de his loquuntur, quasi de rebus distinctis. Ratione probatur : quoniam actus harum potentiarum sunt longe diversi, principium enim agendi et patiënti realiter distinguuntur, sed intellectus agens est principium agendi, possibilis patiënti : ergo, etc. Probabilis quidem opinio hæc quam innuit S. Thomas, quæst. 79, art. 7, in 1 p., et in 2, d. 17, q. 2, art. 1, tenentque universa ejus schola, et Marsilius Ficinus, lib. 15, de Theologia Platonis. Potest etiam ex dictis explicari et confirmari : nam potentia cognoscitiva solum est receptiva specierum, et operativa per easdem, non autem activa illarum, sed principium agendi illas, est diversum a potentia cognoscente, prout hæc omnia patent in sensibus : ergo idem credendum erit in intellectu : nam ex sensibus intelligibilia sunt investiganda.

11. *Tertium dubium hujus capituli.* — *Consulatur auctor, disp. 18, Metaphysicæ, et d. 43, sect. 2, num. 14.* — Tertium dubium est, quis prædictorum intellectuum sit perfectior potentia : nam Aristoteles, citato capite quinto, libri tertii de Anima, agentem præferre videtur : *Agens enim, inquit, in omni natura præstabilitius est paciente :* quod etiam usurpat D. Augustinus 12, super Gen. ad litter., cap. 16. Et ratione arguitur. Nam potentia, quæ ordinatur ad præstandum alteri complementum, perfec-

eadem enim potentia activa esse valet specie-
rum, et ut sic intellectus agens appellari : et
rursum operativa per illas, sive diei intel-
lectus possibilis, neque in actibus spiritualibus
principium agendi et recipiendi oportere dis-
tingui, ut alibi traditur. Secundo, quia mul-
tarum species potest intellectus possibilis sibi
formare, ut ex supradictis patet : ergo si vim
activam habet specierum quarundam, omnium
plane habere poterit. Tertio intellectus noster
quasi medius est inter intellectum angelicum
et sensum, ille enim natura sua inditas habet
species omnium rerum, ac si ab intellectu ins-
tar passionum dimanarent, potentiae autem
sensitivæ maxime exteriores et speciebus ca-
rent, et illas ab extrinsecis objectis recipiunt,
intellectus vero noster, et speciebus caret a
principio, in quo a perfectione Angeli declinat,
et quamdam habet convenientiam cum
illo : statim enim, ac anima ipsa quippe co-
gnoscit per phantasiam, ab ipso intellectu ma-
nat species id repræsentans. Quare efficientia
hæc quodammodo se habet instar emanationis
speciei ab intellectu, atque ita potentia dis-
tincta non procedit talis efficientia. Confirmatur,
quoniam intellectus agens post hanc vitam
semper actione carebit, quod inconveniens
censemur si potentia est distincta realiter : erit
ergo virtus ejusdem potentiae. Itaque universa,
quæ de utroque intellectu dicuntur, de duplice
ejusdem potentiae vi facile dici possunt, quæ
certe opinio verior appareat, quamvis nihil cer-
tum se offerat : an autem distinctio formalis
saltem sit admittenda, dicetur inferius.

CAPUT IX.

UTRUM INTELLECTUS PRACTICUS ET SPECULATIVUS
SINT POTENTIAE DISTINCTAE.

1. *Prima differentia inter practicum et spe-
culativum.* — *Explicatio secunda.* — Hanc quæsti-
onem tractat Aristoteles, lib. 3, de Anima,
cap. 9 et 10. Estque valde necessaria ad expli-
canda diversa munera intellectus nostri, dis-
putat præterea de intellectu pratico et specu-
lativo, libro 6, Ethicorum, a capite 1, per se-
quentia, et lib. 1, Magnorum Moral., c. 35,
Metaphysicæ, capitibus 1 et 6, Metaphysicæ,
capite primo. Pro expositione ergo primo
notandum, practicum et speculativum potissi-
me differre ex parte finis, ut Aristoteles, dicto
loco, docet : nam finis speculationis est veritas,
et perfectio ipsius intellectus ut sic, finis vero
practicæ est opus : et ideo speculatio propter

seipsam est appetibilis : practicum vero tan-
tum in ordine ad opus, et propter bonum, quod
in operatione reperitur. Ad cujus differentiæ
declarationem est secundo notandum intellec-
tum nostrum circa duo versari : primo quidem
circa cognitionem rerum tam externarum,
quam propriæ etiam naturæ : secundo circa
operations proprias, inter quas aliæ sunt in
potestate hominis, quoad usum et exercitium,
atque etiam quoad rectitudinem et pravitatem,
aliæ vero fiunt necessario, quæ proinde in
potestate hominis non existunt. Circa priores
autem operations dupliciter potest intellectus
versari : aut cognoscendo illas secundum en-
titates suas naturales : aut regulando, consti-
tuendoque in illis modum, quo optime fiant.
Quando ergo intellectus noster versatur circa
rem quamlibet sibi extrinsecam, vel intrin-
secam, cognoscendo tantum naturam, et pro-
prietates illius, ea cognitio speculativa est,
quando vero circa operationem hominis ipsius,
regulando, ponendoque illi modum, talis actio
erat communiter practica. Quapropter cognitio
speculativa vendicat pro materia proxima
circa quam versatur, rem cognitam : pro fine
autem ipsam veritatem, quæ de re illa potest
demonstrari : at vero cognitio practica pro
materia, et objecto sortitur operationem hu-
manam, et pro fine rectitudinem illius, et, ut
ita dicam, regulationem in facto esse : quod
intelligendum venit, quando operatio ipsa est
praxis, ut statim explicabo. Et hac de causa
intellectus practicus rem considerat, ut opera-
bilem, quia nimurum immediate considerat, ut
operations hominis, ac res alias, ut sub talibus
cadunt operationibus.

2. *Secunda differentia.* — *Tertia.* — *Quarta.*

— *Quinta.* — Hinc altera sumitur differentia
practicæ et speculativi, quod speculativum ver-
satur potissimum circa universalia, unde scientia
maxime speculativa, qualis est metaphysica,
maxime universalia contemplatur : practicum
vero potissimum intendit in particularia : qua de
causa prudentia habitus intellectus est maxime
practicus, quia particularia considerat. Ac rati-
o a priori est, quia circa actiones versatur,
quæ ad singularia terminantur. Et quamvis
practicum circa universalia sœpe versetur, id
tamen non nisi in ordine ad singulare. Unde
suboritur tertia differentia, quod speculativum
est maxime de æternis, ac necessariis : quod
si attingit etiam corruptibilia, ea plane ab-
strahit, et quasi perpetua considerat : practicum
vero de contingentibus, quia respicit singularia
particulararesque circumstantias eorum, quæ